

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Ett fynd från Norrby i Vårfrukyrka socken, Uppland
Oldeberg, Andreas
Fornvännen 319-322
http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1954_319
Ingår i: samla.raa.se

SMÄRRE MEDDELANDEN

ETT FYND FRÅN NORRBY I VÅRFRUKYRKA SOCKEN, UPPLAND

Vid genomgång av äldre magasinsfynd i ett museum kunna ofta intressanta upptäckter göras. I Statens historiska museum har nyligen påträffats några föremål av visst intresse, vilka legat förvarade på olika håll i museets samlingar och vilka möjligen utgöra ett slutet fynd. Fyndet, som härrör från Norrby i Vårfrukyrka socken, Uppland, har inv. nr. 5545 och förvärvades av museet 1875. Enligt uppgift i inventariet hittades vid grävning på en åker invid Norrby skolhus av folkskolläraren M. Hjorth följande föremål: »två bitar av en smal klinga till en bronsdolk funnen 'vid grävning å skoltomten vid borttagandet av en stenkulle', en trekantig pilspets av ben 'liggande vid en kolplats under åkern', ett stycke arbetat horn, liknande en yxa, 6 kulor av sten samt ett stycke av en större flat slipsten av sandsten slipad å båda bredsidorerna». Vidare lär ha funnits »en mängd ben», vilka dock ej synas ha tillvaratagits.

De två synbarligen ihophörande fragmenten av en bronsklinga, fig. 1, kunna ha tillhört en ganska smal och tunn dolk av en obestämbart typ. Eggpartierna äro totalt söndervittrade och båda ändarna äro avbrutna. Bitarnas sammanlagda längd är 12,5 cm, nuvarande största bredd är 1,7 cm och tjockleken är 1,5 mm; tvärsnittet är spetsövalt.

Pilspetsen av ben, fig. 2, är av en långsträckt form med svagt utbildad tånge, avfasad mot änden samt med skarpt trekantigt tvärsnitt. En sida uppvisar en ränna, vilken med största sannolikhet utgör spår efter benets inre hålighet. Enligt antikvarien Gejvall torde spetsen ha förfärdigats av ett klivet djurben, möjligen av nötkreatur eller häst. Pilspetsens längd utgör 11,8 cm och största bredden 1,2 cm.

Hornyxan, fig. 4, är tämligen skadad såtillvida att eggpartiet är delvis och nackpartiet till större delen bortbrutet. Hornyxan är tydligt håleggad och har med största sannolikhet varit skaftad som en tväreaggad yxa. Det finnes inga spår efter skafthål men hos nackpartiet på ena eggssidan, undersidan, finnes en grund avsats, jfr fig. 4, som möjligen kan ha något samband med skaftningen. De partier av eggen, som äro bevarade, uppvisa en ganska kraftig nötning. Hackans sidor utvisa grova täljspår, som troligen åstadkommit med ett knivliknande redskap av metall och framför allt uppträda tydliga skårer efter ett skärande verktyg på sidorna hos det avsatsliknande partiet. Enligt Gejvalls uppfattning torde hackan ha blivit förfärdigad av horn, troligen av älg (servid typ). Storleken utgör 13,1×5,1×4,5 cm.

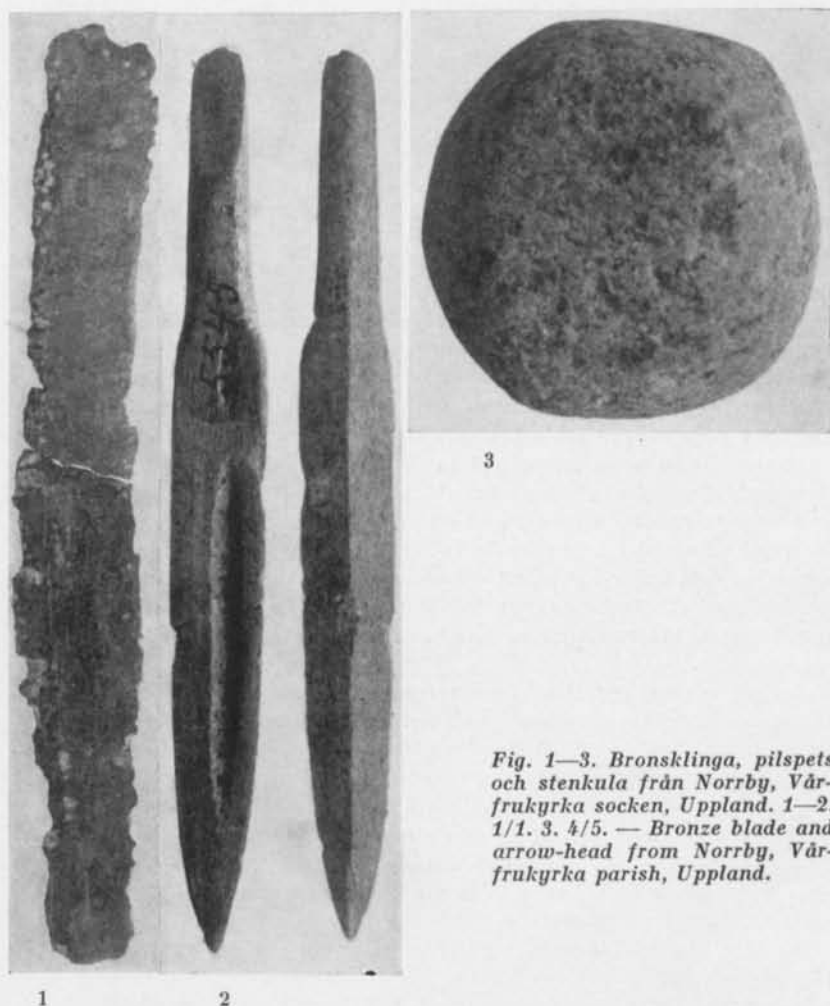

Fig. 1—3. Bronsklinga, pilspets och stenkula från Norrby, Vårfrukyrka socken, Uppland. 1—2. 1/1. 3. 4/5. — Bronze blade and arrow-head from Norrby, Vårfrukyrka parish, Uppland.

Av de sex stenkulorna finnes endast en bevarad, fig. 3. Den är förfärdigad av granit och med sina avplanade, lätt kullriga sidor, av vilka en uppvisar en tydlig slipyta, utgör den en typisk malsten eller »löpare» till en kvarnsten. Stenens största diameter utgör 6,7 cm.

Den i fråga varande flata slipstenen har icke kunnat återfinnas eller rättare sagt identifieras, men sannolikt har den i själva verket utgjort en kvarnsten.

Det förefaller ganska troligt eller åtminstone i hög grad möjligt, att de här beskrivna föremålen på något sätt äga ett inbördes sammanhang.

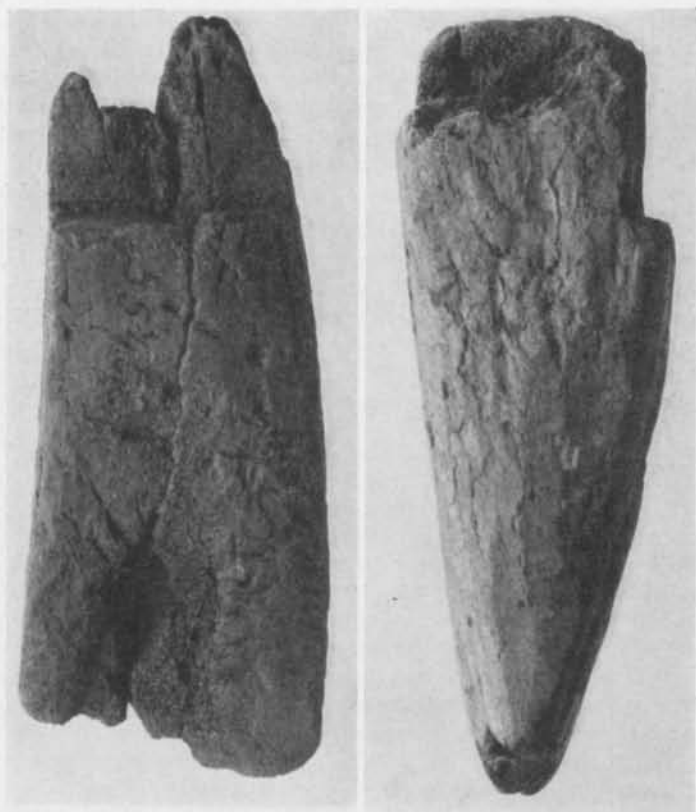

Fig. 4. *Hornyx* från Norrby, Vårfrukyrka socken, Uppland. 4/5.
— *Axe of horn* from Vårfrukyrka parish, Uppland.

d. v. s. att de härröra från en boplats. Dateringen av denna boplats skulle på grund av förekomsten av de två fragmenten av en bronsklunga kunna dateras till bronsåldern. Mest anmärkningsvärda äro de båda benföremålen. Pilspetsar av ben av här föreliggande typ som fig. 2 ha tidigare icke kunnat beläggas från bronsåldern i vårt land. Det är först under äldre järnålder, som dylika benpilspetsar börja uppträda härstädes.³ Österut i Mellanryssland i Gorodisce-kulturen och Ananjino-kulturen samt i Baltikums Asva-kultur från bronsåldern finnas emellertid belägg på pilspetsar av ben, vilka likna

³ O. Almgren—B. Nerman, Die ältere Eisenzeit Gotlands, Fig. 614—617, 646; Textfig. 205—207. B. Nerman, Die Völkerwanderungszeit Gotlands, Fig. 601—607. F. Nordin, Gotlands s. k. kämpagravar, Månadsbladet 1886, fig. 19, 25. O. Montelius, Svenska Fornsaker, fig. 279.

den här i fråga varande från Norrby.² Det förefaller mig sålunda icke orimligt, att benspetsar som fig. 2 kunnat nå Mellansverige från bronsålderskulturerna österut. Hornhackor, vilka kunna dateras till bronsåldern, äro relativt sällsynta. Statens historiska museum äger utom det här i fråga varande exemplaret, som möjligen utgör ett förarbete, endast en från Gotland härörande, rättegad, ornerad hornhacka, som kan tänkas hänföras till detta skede.³

Andreas Oldeberg

² A. V. Zbrueva, Istorija naselenija Prikanija v anan'iusk'uju epocku, Materialy i issledovaniya po archeologii, SSSR nr 30, Uralu i Priuralja, Tom V, Moskva 1952, s. 236, Taf. XLI. R. Indreko, Asva linnus asula, Muistse Eesti linnused, 1939, s. 26, fig. 3. R. Indreko, Pronksiaja asulaleid Asvas, »Üliõpilasteleht» nr 11, Tartu 1934, fig. 5:4. (Professor Indreko har benäget lämnat mig uppgift på dessa arbeten.)

³ H. Hansson, Gotlands bronsålder, fig. 13.

RYTTARE OCH HJORTAR PÅ NORDISKA GRAVSTENAR

De germanska ryttarbilderna före vikingatiden bildar en liten, ytterst intressant grupp. Möjbrostenens fullt rustade ryttare beledsagas enligt nyaste granskning av tvenne hundar, vilket givit W. Holmqvist anledning att sammanställa stenen med den försvunna Ramsjöstenen från samma landskap¹. Han drar även upp inflytelselinjer från sydgermanska ryttarbilder av S:t Georgstyp med skivfibulan från Oron i Schweiz som ypperlig representant.

Ryttarbildernas innebörd torde ha kunnat skifta. Guldbrakteaten från Lidstad (se Holmqvist, a. a. fig. 5) och pressblecken från Vendelgrav I hör såtillvida samman, som båda burits i det dagliga livet, den förra som en amulett i ett band om halsen, de senare på en krigarhjälm. Här dominerar säkert en symbolisk innebörd sådan som Holmqvist antyder: att sitta till häst iförd komplett krigarutrustning för att på spjut söka spetsa en orm, det är ingen jaktscen, det är ett direkt bildlån från kristet område, där ryttaren är Guds riddersman, som besegrar det onda. På hedniskt område är symboliken däremot inte fullt klar, eftersom äldre nordisk religion vördade ormen såsom ett gudomligt djur². Antingen har vissa kristna trosföreställningar leddat bildlånet, eller också har den kristna bilden omtolkats på ett för oss ännu oklart sätt. Betecknande är, att de båda nordiska ryttarna *inte* spetsar sin orm, vilket är regel i kristen konst.

Martebostenens båda livfullt mot varandra vända ryttare³ måste man närmast sammanställa med de båda stående krigarna på Vallstena-stenen⁴, bägge från Gotland. Tornérspel i samband med begravningar är väl den tolkning,

¹ W. Holmqvist, Ryttaren från Möjbro, Fornvännen 1952, s. 241—263.

² Jan de Vries, Altgermanische Religionsgeschichte, I, 1935, s. 121, 227.

³ S. Lindqvist, Gotlands Bildsteine, 1941, fig. 6.

⁴ S. Lindqvist, a. a., fig. 16.